

УДК 658.155.2

Андрій Рогов

РОЗВИТОК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто і розроблено напрями підвищення ефективності управління фінансовими результатами підприємства.

Ключові слова: прибуток, ефективність, управління, динаміка, розподіл, використання.

В статье рассмотрены и разработаны направления повышения эффективности управления финансовыми результатами предприятия.

Ключевые слова: прибыль, эффективность, управление, динамика, распределение, использование.

In the article the developed areas and improving the management of financial results.

Keywords: profit, efficiency, control, dynamics, distribution, use.

Постановка проблеми. Прибуток є головною рушійною силою ринкової економіки, який визначає і збалансовує інтереси держави, персоналу підприємств та їх власників. Даний показник являє собою кінцевий фінансовий результат господарської діяльності підприємства. В умовах ринкових відносин підприємство повинне прагнути якщо не до одержання максимального прибутку, то принаймні до такого обсягу прибутку, який дозволяв би йому міцно утримувати свої позиції на ринку збуту своїх товарів і надання послуг, і забезпечувати динамічний розвиток його виробництва в умовах конкуренції. Тому однією з актуальних проблем на сучасному етапі є впровадження сучасних методів ефективного управління формуванням прибутком в процесі діяльності підприємства.

Ефективне управління формуванням прибутком передбачає побудову на підприємстві відповідних організаційно-методологічних систем забезпечення даного управління, знання основних механізмів формування прибутку й використання сучасних методів його аналізу та планування. Поряд із формуванням прибутку має бути забезпечене й ефективне управління його розподілом. Слід пам'ятати, що кожний цикл розподілу прибутку одночасно є і процесом забезпечення ефективних умов його формування у майбутньому періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність управління прибутком досліджували такі науковці як Буряк Л. М., Поддєрьогін А. М., Шелудько В. М., Бланк І. Л., Мочерний С. В., Кірейцев Г. К., Сопко В. В., Бутинець Ф. Ф. Незважаючи на наявність численних теоретичних і практичних розробок, проблеми управління фінансовими результатами залишаються фрагментарно дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування.

Метою статті є дослідження сутності прибутку, аналіз формування та

© Рогов А. Ю., 2012

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

використання прибутку, визначення напрямів підвищення ефективності управління фінансовими результатами.

Виклад основного матеріалу. Прибуток є одним з узагальнюючих оціночних показників діяльності підприємств (фірм). Економісти використовують поняття «прибуток» для вираження різниці між доходами підприємства і його витратами. Прибуток виступає як перевищення доходів від продажу товарів (послуг) над зробленими витратами (авансованим капіталом).

Отримання прибутку в ринкових умовах є головною метою і вирішальним мотивом виробництва. Всі інші цілі (підвищення ефективності виробництва, стабільні темпи зростання та ін.) є похідними. Внаслідок цього прибуток є найважливішим критерієм доцільності сучасного виробництва, будь-якої підприємницької діяльності. Важливо й те, що у прибутку втілена уже реалізована у товарі або послугі додана вартість, а процес такої реалізації здійснюється за межами безпосереднього виробництва – у сфері обміну.

На підставі вищезазначеного доцільно дати таке коротке політекономічне визначення сутності прибутку – це форма доданої вартості, що виражає відносини між найманими працівниками та власниками капіталу щодо створення та реалізації цієї вартості.

Розгорнене визначення категорії «прибуток» має враховувати те, що його отримання уособлює основну мету діяльності підприємства в ринкових умовах, кожного підприємства зокрема, наявність синергічного ефекту як важливого джерела прибутку, тощо. З урахуванням цього більш повно прибуток можна визначити так: це головна мета діяльності підприємства, що реалізується у процесі виробництва та реалізації товарів і послуг з використанням найманої праці, діяльності самих підприємців, отримуюваного ефекту від взаємодії найманих працівників із засобами виробництва, а також виражає певну сукупність відносин економічної власності на додану вартість, яка залишається в розпорядженні власників підприємства (капіталу).

Різні економісти сучасності дають різні визначення терміна «прибуток». Нижче наведемо деякі з них. Так, наприклад, відомий вчений-економіст Бланк І. О. визначає категорію «прибуток» як: «виражений у грошовій формі чистий доход підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, що являє собою різницю між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності» [2].

Професор Кірейцев Г. Г. дає таке визначення: «прибуток – найважливіша фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і в кінцевому результаті свідчить про обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості» [3].

«Прибуток – це частина додатково створеної і реалізованої вартості, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми» – визначає професор А. М. Поддєрьогін [4].

Згідно з Положенням (стандартів) бухгалтерського обліку (П(с)БО) №3 «Звіт про фінансові результати» від 24 вересня 2010 р. прибуток визначається як: «сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати», відповідно доходи та витрати там визначені так: «Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками)», «Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників)» [1].

Кінцевим фінансовим результатом господарської діяльності підприємства є балансовий прибуток. Балансовий прибуток – це сума прибутків (збитків) підприємства як від реалізації продукції, так і прибутків (збитків), не пов'язаних з виробництвом і реалізацією. Під реалізацією продукції мають на увазі не тільки продаж вироблених товарів, що мають натурально-реальну форму, але і виконання робіт, надання послуг. Балансовий прибуток як кінцевий фінансовий результат виявляється на підставі бухгалтерського обліку всіх господарських операцій підприємства і оцінки статей балансу. Використання терміна «балансовий прибуток» пов'язане з тим, що кінцевий фінансовий результат роботи підприємства відображається в його балансі, який складається за підсумками кварталу, року.

Балансовий прибуток включає три укрупнених елементи: прибуток (збиток) від реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг; прибуток (збиток) від реалізації основних засобів, їх іншого вибуття, реалізації іншого майна підприємства; фінансові результати від позареалізаційних операцій.

Таблиця 1. Види прибутку та методи його визначення

Прибуток	Метод визначення	Інтерпретація
Прибуток (збиток) від реалізації продукції	$\Pi_p = D_{\text{ч}} - C_p$ $D_{\text{ч}} - \text{чистий дохід}$ $C_p - \text{собів.реалізованої продукції}$	Фінансовий результат, отриманий від основної діяльності підприємства, яка може здійснюватися у будь-яких видах, зафіксованих у статуті і не заборонених законом
Прибуток (збиток) від реалізації основних засобів	$\Pi_{\text{ін}} = \Pi_{\text{пр}} - \Pi_{\text{прид}}$ $\Pi_{\text{пр}} - \text{ціна реалізації}$ $\Pi_{\text{прид}} - \text{ціна придбання}$	Фінансовий результат, не пов'язаний з основними видами діяльності підприємства
Прибуток від позареалізаційних операцій	$\Pi_{\text{пр}} = D - S_{\text{пр}}$ $D - \text{доходи отриманні внаслідок виконання позареалізаційних операцій}$ $S_{\text{пр}} - \text{доходи на виконання позареалізаційних операцій}$	Прибуток (збиток) за операціями різного характеру, що не належать до основної діяльності підприємства і не пов'язані з реалізацією продукції, основних засобів, іншого майна підприємства, виконанням робіт, наданням послуг

Ефективність політики управління прибутком підприємства визначається не тільки результатами її формування, але і характером її розподілу. Розподіл прибутку являє собою процес формування напрямків його майбутнього використання відповідно до цілей і завдань розвитку підприємства. Характер розподілу прибутку визначає багато істотних аспектів діяльності підприємства,

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

впливаючи на її результативність. Цей вплив виявляється в різних формах зворотного зв'язку розподілу прибутку з його формуванням у майбутньому періоді. Висока роль характеру розподілу прибутку в діяльності підприємства визначається такими основними положеннями.

Розподіл прибутку безпосередньо реалізує головну мету політики управління ним – підвищення рівня добробуту власників підприємства. Він формує пропорції між поточними виплатами доходу на капітал (у формі дивідендів, відсотків і т.п.) і зростанням цих доходів у майбутньому періоді (за рахунок забезпечення зростання вкладеного капіталу). При цьому власники підприємства самостійно визначають напрямки задоволення своїх потреб у часі.

Розподіл прибутку є основним інструментом впливу на зростання ринкової вартості підприємства. В прямій формі цей вплив проявляється в забезпеченні приросту капіталу в процесі капіталізації частини розподіленого прибутку – вона забезпечується основними пропорціями цього розподілу.

Пропорції розподілу прибутку визначають темпи реалізації стратегії розвитку підприємства. Ця стратегія реалізується в процесі інвестиційної діяльності підприємства, обсяги якої визначаються можливостями формування фінансових ресурсів, в першу чергу, за рахунок внутрішніх джерел. А реінвестований в процесі розподілу прибуток є основним з цих джерел.[4, с. 357].

Характер розподілу прибутку є найважливішим індикатором інвестиційної привабливості підприємства. У процесі залучення власного капіталу із зовнішніх джерел рівень виплачуваних підприємством дивідендів (або інших форм інвестиційного доходу) є одним з основних оціночних критеріїв, що визначає результат майбутньої емісії акцій. Крім того, зростання рівня дивідендних виплат визначає відповідний ріст вартості акцій на фондовому ринку, формуючи додатковий дохід інвесторів.

Розподіл прибутку є однією з дієвих форм впливу на трудову активність персоналу підприємства. Обсяги і форми участі персоналу в прибутку визначають рівень трудової мотивації працівників, сприяють стабілізації персоналу і зростанню продуктивності праці. Пропорції розподілу прибутку формують рівень забезпечення додаткової соціальної захищеності працівників. В умовах низької дієвості державних форм соціального захисту зайнятих працівників, роль розподільного механізму прибутку на підприємстві дозволяє доповнити їх мінімальну соціальну захищеність [2].

Характер розподілу прибутку робить вплив і на рівень поточної платоспроможності підприємства. Виплати прибутку, передбаченої до споживання власниками і персоналом підприємства, здійснюються, як правило, в грошовій формі, тобто у формі основного активу, що забезпечує платоспроможність за невідкладними фінансовими зобов'язаннями. При великому обсязі виплат прибутку на цілі споживання, рівень платоспроможності підприємства в поточному періоді може істотно знизитися.

Розподіл прибутку здійснюється відповідно до спеціально розробленої політики (її основу складає дивідендна політика), формування якої являє собою одне з найскладніших завдань загальної політики управління прибутком підприємства. Ця політика покликана відображати вимоги загальної стратегії розвитку підприємства, забезпечувати підвищення його ринкової вартості, формувати необхідний обсяг інвестиційних ресурсів, забезпечувати матеріальні інтереси власників і персоналу. При цьому в процесі формування політики розподілу прибутку необхідно враховувати протилежні мотивації власників підприємства (акціонерів, вкладників)

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

– одержання високих поточних доходів або значне збільшення їх розмірів у перспективному періоді.

Забезпечення ефективного управління прибутком підприємства визначає низку вимог до цього процесу, основними з яких є:

– інтегрованість із загальною системою управління підприємством. В якій би сфері діяльності підприємства не приймалося управлінське рішення, воно прямо впливає на прибуток. Управління прибутком безпосередньо пов'язане з менеджментом виробництва, персоналу, інноваційним, інвестиційним, фінансовим та іншими видами функціонального менеджменту. Це визначає необхідність органічної інтегрованості системи управління прибутком із загальною системою управління підприємством;

– комплексний характер формування управлінських рішень. Всі управлінські рішення у сфері формування і використання прибутку тісно взаємозв'язані і прямо або частково впливають на кінцеві результати управління прибутком. У деяких випадках такий вплив може мати негативний характер. Так, наприклад, здійснення високоприбуткових вкладень може викликати дефіцит фінансових ресурсів, що забезпечують виробничий процес, і як наслідок – відчутно знизити величину операційного прибутку. Тому управління прибутком повинне розглядатись як комплексна система дій, що забезпечить розробку взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких робить свій внесок у результативність формування і використання прибутку на підприємстві загалом;

– високий динамізм управління. Навіть найефективніші управлінські рішення у сфері формування та використання прибутку, розроблені і реалізовані на підприємстві, не завжди можуть бути використані знову на подальших етапах його діяльності. Насамперед це пов'язано з високою динамікою факторів зовнішнього середовища, зокрема зі змінами кон'юнктури товарного та фінансового ринків. Крім того, змінюються в часі і внутрішні умови функціонування підприємства, особливо на етапах переходу до наступних стадій його життєвого циклу;

– багатоваріантність підходів щодо розробки окремих управлінських рішень. Реалізація цієї умови передбачає, що підготовка кожного управлінського рішення щодо формування, розподілу та використання прибутку повинна враховувати альтернативні можливості дій. За наявності альтернативних проектів управлінських рішень їх вибір для реалізації повинен ґрунтуватись на системі критеріїв, що визначають політику управління прибутком підприємства. Система таких критеріїв встановлюється самим підприємством;

– орієнтованість на стратегічні завдання розвитку підприємства. Якими прибутковими не здавалися б ті чи інші проекти управлінських рішень у поточному періоді, вони повинні бути відхилені, якщо суперечать меті підприємства, стратегічним напрямкам його розвитку, підривають економічну базу формування високого рівня прибутку в наступному періоді.

Основною метою політики розподілу прибутку є оптимізація пропорцій між капіталізованою та спожитою його частками з урахуванням забезпеченості реалізації стратегії розвитку підприємства та росту його ринкової вартості. Формулюючи головну мету можна виділити такі пріоритетні завдання політики розподілу прибутку:

– забезпечення виплати необхідного рівня доходу на інвестований капітал власникам підприємства.

– забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів за рахунок прибутку відповідно до завдань розвитку підприємства у наступному періоді.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

- забезпечення формування резервного капіталу в необхідній кількості.
- забезпечення ефективності програм участі персоналу у прибутку.

Для ефективного ведення політики розподілу прибутку необхідно дотримуватись таких принципів:

- першочергове виконання зобов'язань перед державою;
- встановлення зацікавленості у кращих результатах господарювання;
- створення пільгових умов для окремих суб'єктів господарювання, діяльність яких має суттєве економічне значення для інвесторів.

Відповідно до принципів та напрямків розподілу прибутку, можна виділити такі питання, розв'язання яких має забезпечити оптимальний розподіл прибутку підприємства:

- забезпечення погашення податкових зобов'язань суб'єкта господарювання (сплата податку на прибуток підприємств);
- обслуговування залученого у попередніх періодах власного капіталу суб'єкта господарювання;
- формування фондів та резервів для використання у подальшому.

Висновки. Ефективне управління усіма можливими ресурсами, а також раціональне використання капіталу дозволить підприємству одержати бажаний рівень прибутковості. Основним завданням розвитку системи управління фінансовими результатами є: забезпечення максимізації величини прибутку відповідно до ресурсного потенціалу підприємства і ринкової кон'юнктури (прийнятого підприємницького ризику) та знаходження оптимального співвідношення між капіталізованою і спожитою частинами прибутку при побудові дієвої системи контролю його формування і використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Положення* (стандарти) бухгалтерського обліку №3 «Звіт про фінансові результати» від 24 вересня 2010 р.
2. *Бланк И. Л.* Управление прибылью. 2-е изд., расш. и доп. – К.: Ника-Центр, 2002 – 752 с.
3. *Фінанси підприємств*: Навч. посіб. / За ред. Г. К. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.
4. *Фінанси підприємств*: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред., проф. А. М. Поддєрьогін. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 571 с.
5. *Гусєва Ю.М.* Методичний інструментарій оцінки ефективності управління фінансовими результатами підприємств на основі динамічної моделі: Вісник Національного університету харчових технологій: Серія «Економіка підприємства и управление производством». – 2011. – 365 с.
6. *Фролова Л. В., Травкіна М. С.* Діагностика фінансових результатів діяльності підприємства: Вісник національного університету: Серія «Економіка і право». – Т. 1 – 2011. – 265 с.
7. *Нагайчук В. В.* Розробка та впровадження системи управління процесом отримання прибутку на підприємстві: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – 199 с.